

ლუკა

საქართველოს შოთა რუსთაველის თეატრისა და კინოს სახელმწიფო
უნივერსიტეტის გაზეთი №7 (195) სექტემბერი 2026

ლუკა მინდორაშვილი, სალომე თაბაგარი, სიდონია ტურაგა,
ქეთევან ბუზიაშვილი, სალომე გულიაშვილი, ვახტანგ ლორთქიფანიძე

ჰაპი აძბა

წინამდებარე რეცენზიები თეატროლოგიის მეორე კურსის 2026 წლის საგაზაფხულო სემესტრის ბაკალავრიატის სტუდენტების ნამუშევრებია. თემურ ჩხეიძის გენიალური დადგმის „ჰაპი აძბას“ (ლევ ქიაჩელის მოთხრობის თამაზ გოდერძიშვილის ინსცენირება) შეფასებისას, მათ უკვე შესწავლილი ჰქონდათ: თეატროლოგიის ზოგადი პრინციპები, პიესის, სცენოგრაფიის, სარეჟისორო და სამსახიობო ხელოვნების ანალიზის საფუძვლები. როგორც პედაგოგმა, მივიჩნიე, რომ რამდენიმე მათგანი იმსახურებს გაზეთის ფურცლებზე გამოქვეყნებას.

მარინე (მაკა) ვასაძე

* * *

თემურ ჩხეიძემ 1981 წელს მარჯანიშვილის თეატრში დადგა სპექტაკლი „ჭაკი აძბა“ ლეო ქიაჩელის ამავე სახელწოდების მოთხრობის მიხედვით, რომელიც 1933 წელს გამოქვეყნდა. ნაწარმოები ასახავს მძიმე ისტორიულ რეალობას, როდესაც საზოგადოება იდგა შიშის, ძალადობისა და მორალური არჩევანის წინაშე. სწორედ ამიტომ ეს თემა აქტუალური იყო როგორც 1933 წელს ნაწარმოების დაწერისას, ისე 1981 წელსაც, საბჭოთა ეპოქაში, როდესაც ეროვნული ღირსების, თავისუფლებისა და პიროვნული სიმტკიცის საკითხები კვლავ მტკივნეული იყო. სამწუხაროდ, ნაწარმოებში წამოჭრილი ბევრი პრობლემა დღესაც არ კარგავს აქტუალობას.

და გადარჩენის ინსტინქტით შეპყრობილი ადამიანების განწყობა.

აღსანიშნავია მუსიკალური გაფორმება, რომელიც სპექტაკლის ერთ-ერთი ძლიერი მხარეა. გამოყენებულია იმანტს კალნიშის მუსიკა, რომელიც ძალიან ზუსტად მიჰყვება სცენურ მოქმედებას და აძლიერებს ემოციურ ფონს. ზოგიერთ ეპიზოდში მუსიკა ტრაგიზმს უსვამს ხაზს, ზოგან კი დაძაბულობასა და მოლოდინის განცდას აძლიერებს. იგი ორგანულად ერწყმის მთლიან დადგმას და სპექტაკლს უფრო განსაკუთრებულს ხდის.

თემურ ჩხეიძის რეჟისორული ხედვა გამოირჩევა იმით, რომ მას მოთხრობა სცენაზე სიტყვასიტყვით არ გადმოაქვს. ინსცენირების ავტორი (გიორგი

სცენოგრაფია და კოსტიუმების ფერები სადაა (მხატვრები: ოლეგ ქოჩაკიძე, ალექსანდრე სლოვინსკი, იური ჩიკვაიძე). ამ მშვიდ და შეკავებულ სივრცეს ჰარმონიულ კონტრასტში ერწყმის პერსონაჟთა ხშირი მიმოსვლა, საინტერესო სასცენო მოძრაობა და ხმაურიანი ნაბიჯები, რაც დაძაბულ და მღელვარე ატმოსფეროს ქმნის. სცენაზე გამოყენებული ფაეტონიც მრავალფუნქციურ დატვირთვას იძენს და მოქმედების მნიშვნელოვანი ნაწილი ხდება. ჩანაწერის ყურების დროს მკვეთრად იგრძნობა ეპოქის დაძაბული, დამთრგუნველი გარემო

ხუბაშვილი) და რეჟისორი ცვლიან გარკვეულ დეტალებს, ამატებენ საკუთარ ტექსტებსა და აქცენტებს, თუმცა, მთლიანად ინარჩუნებენ ნაწარმოების მთავარ სათქმელს და აშკარად პატივს სცემენ ავტორის ჩანაფიქრს. მეტიც, ვფიქრობ, ზოგიერთ ეპიზოდში სცენური გადაწყვეტა ტექსტის ზოგიერთ „უხეშ“ მომენტს უფრო ბუნებრივად და გასარკვევად ხდის. ჩანს, რომ რეჟისორს სურს არა უბრალოდ მოთხრობის გაცოცხლება, არამედ მისი ახლებურად გააზრება და მაყურებელამდე უფრო მძაფრად მითანა.

➤ 3 გვ.

ბოლშევიკების შემოჭრას საქართველოში საზოგადოების დიდი ნაწილის სახეცვლილება მოჰყვა. ეს პრობლემაც მკაფიოდ ასახა რეჟისორმა სპექტაკლში. სოხუმის საზოგადოების ნაწილი შიშით, ძალაუფლებასთან შეგუებითა და საკუთარი ღირსების დათმობით მოქმედებს. გარკვეულწილად მათი შიში გასაგებიცაა, რადგან ძლიერ ძალას წინ აღუდგე, ყოველთვის რთულია, თუმცა, ამავე დროს, თვალშისაცემია პატრიოტიზმის შესუსტება, მორჩილება და ღირსების დაკარგვა. სწორედ ამიტომ ეს ნაწარმოები და სპექტაკლი დღესაც აქტუალურია.

„ლეო ქიაჩელი სოხუმელი მოსახლეობის ყველა ფენას გვიჩვენებს, თითქოს ეძებს მათ შორის ღირსეულ, სამშობლოზე მზრუნველ მამულიშვილს, ხავსს ეჭიდება. აქ არიან თავადებიც, არისტოკრატებიც, ქალაქის მმართველებიც, ვაჭრებიც, მუშებიც, გლეხებიც, ჯარისკაცებიც... თუმცა, მათში ვერც ღირსების გრძნობას ვიპოვით და ვერც – პატრიოტულ სულისკვეთებას“.

მახსენდება ოთარ ჭილაძის სიტყვები: „შეგინებულ სიცოცხლეს ვებლაუჭებით მაინც, წყალობად ვუთვლით შემგინებელს და გახსენებაც აღარ გვინდა, სახელოვანი სიკვდილი რომ სჯობს ნაძრახ სიცოცხლეს... აღარ გვჯერა, სამშობლოსათვის თავდადებული ვაჟკაცის საფლავიც რომ აუღებელი ციხესიმაგრეა მტრისთვის... არადა, თუ ჩვენს სამშობლოს მართლა დაღუპვა უწერია, გვერჩიოს გულზე გვეყაროს და არა ფეხქვეშ მისი ქვები...“.

სპექტაკლში საზოგადოების სახე არაჩვეულებრივად ასახული. პერსონაჟები სპექტაკლში მეტად სახასიათოდ და მკაფიოდ არიან წარმოჩენილები, რომლებიც უმაღლეს სამსახიობო კლასს სთავაზობენ მაყურებელს. მსახიობები კარგად გადმოსცემენ არა მხოლოდ გმირების ქცევას, არამედ მათ შინაგან მდგომარეობას, შიშს, მერყეობას, სიმტკიცესა და ადამიანურ სისუსტეებს. ამის გამო თითოეული სახე ცოცხალი და დამაჯერებელია. განსაკუთრებულად იგრძნობა ადამიანის შინაგანი ტრაგიზმი და ის მორალური წნეხი, რომლის წინაშეც ისინი დგანან.

სოხუმის მოსახლეობა, თითქოს, ერთმანეთს ეჯიბრება, ვინ უფრო კარგად გაეგება ფეხქვეშ ბოლშევიკებს ან ვინ უფრო „გაქნილი“ აღმოჩნდება შექმნილ სიტუაციაში. სპექტაკლში ვხედავთ, რომ მათი მხრიდან ზედმეტი „პატივისცემა“ ბოლშევიკებისთვისაც კი გამაღიზიანებელია. შეწინააღმდეგებასა და გმირობაზე ლაპარაკიც კი ზედმეტია.

ქალაქის თავი სამსონ დავანაძე (ტარიელ საყვარელიძე), თითქოს, მოთხორობის ფურცლებიდან გაცოცხლდაო, ისე არის წარმოდგენილი სპექტაკლში. მისი პერსონაჟი ნაწარმოებში არსებული სა-

ზოგადოების სახის ერთ-ერთი მკაფიო მაგალითია. მსახიობის შესრულება ზუსტად ისეთივეა, როგორიც ჩემს წარმოდგენაში იყო. იგი დემორალიზებული საზოგადოების ერთ-ერთი მკაფიო მაგალითია. ადამიანი, რომლის ფიზიკური გარეგნობა არ ემთხვევა მის შინაგან სამყაროს. მისი მასიურობა, სიმაღლე და ბოხი ხმა მისი ქცევის კონტრასტულია და ხაზს უსვამს მის უბადრუკობას.

ნარიქ ეშბა – მუშათა, გლეხთა და ჯარისკაცთა დეპუტატების საბჭოს თავმჯდომარეა. კრეისერ „შმიტდის“ კაპიტანი კუზმა კილგა (ირაკლი უჩანეიშვილი), იგივე კუზმა მრისხანე ბოლშევიკური იდეების მატარებელი და გამავრცელებელია. იგი ნაწარმოებში ერთგვარი დიქტატორია, რომლის დანახვაზეც მისივე მეზღვაურებიც კი შიშისგან კრთიან. იგი გარეგნულადაც კი არ ჰგავს ადამიანს, თუმცა, მასაც აქვს თავისი სიმაღლედ და პიროვნული ღირსებები. კუზმა კილგა სპექტაკლში უფრო ადამიანურია, გარეგნულადაც ისეთივე საშინელი არაა მისი გრიმი, როგორიც წიგნშია წარმოდგენილი.

რეჟისორს მნიშვნელოვანი მომენტი აქვს შეცვლილი, რაც აღსანიშნავი და, ვფიქრობ, ძალიან საინტერესო რეჟისორული გადაწყვეტაა: მოთხრობაში ვასკა პირატი ყვირილით ამცნობს კაპიტან კილგას დელეგაციის წევრების მოსვლას. ამ მომენტში მკითხველი პირველად ხვდება კილგას, რომელიც ვასკა პირატს ამის გამო შენიშნას აძლევს, რაც მის სიმკაცრესა და სისასტიკეზე მიუთითებს.

„შენ რად ღრიალზე აგრე, ხრიტანიუკ, ბატისტვინო! – შემტევი ხმით მიმართა მეზღვაურს. ცოტა ხნის შემდეგ კი უცებ ხმას აუწია და, თითქოს ტყვია სტყორცნაო, დაუმატა: – წესს არღვევ!“.

სპექტაკლში ეს მომენტი სულაც არ არის. კილგა პირიქით, ვასკა პირატის მიმართ განსაკუთრებულ სიყვარულს აჩენს, იგი მას გულში ჩაიკრავს და სახეზე მამაშვილურად ეფერება. ამით რეჟისორი გვაჩვენებს, რომ კუზმა მრისხანესაც შეუძლია უყვარდეს, რაც ამძაფრებს კუზმას საყვარელი მეზღვაურის მკვლელობით გამოწვეულ მრისხანებას.

ნაწარმოებში სოხუმელი დელეგატები, მეზღვაურებისგან განსხვავებით, ლიტერატურული რუსულით საუბრობენ, რაც მეზღვაურების გაკვირვებასაც კი იწვევს, რომლებიც ჟარგონებს იყენებენ. სპექტაკლში რუსულ საუბარს არ ვხვდებით, თუმცა, მკაფიოდ იგრძნობა განსხვავება ლაპარაკის მანერაში. ბოლშევიკი მეზღვაურების საუბარი არასასიამოვნო, უხეში და, თითქოს, აგრესიულია.

ვფიქრობ, უჯუშ ეშბას სცენური ვერსიაც ზუსტად

◀ 3 გვ.

ჯდება ლეო ქიაჩელის პერსონაჟის აღწერილობაში. ოთარ მეღვინეთუხუცესი არაჩვეულებრივად თამაშობს და ახერხებს, დაგვანახოს პერსონაჟის შინაგანი სამყარო და განწყობა. თითქოს, ემხამ წინასწარ იცის, რომ უბედურება დატრიალდება. იგი წინასწარ გრძნობს საკუთარი აღსასრულის მოახლოებას. ასევე, მკაფიოდ გვაჩვენებს, რომ პერსონაჟი ძალიან დაღალა და დიდი გავლენა მოახდინა მის ფსიქოლოგიაზე ომმა.

სპექტაკლში არაჩვეულებრივადაა გადმოცემული უჯუმის ოჯახის ტრაგედია - დედა და და, რომლებიც თვალსა და ხელს შუა კარგავენ საკუთარ საყვარელ უჯუმს. აღსანიშნავია თამარ სხირტლაძის შესრულება, დუმილში გადმოცემული ტრაგედია, როდესაც იგი საკუთარ შვილს თვალებში უყურებს. თამარ სხირტლაძე ღირსეულ, თავდაჭერილ, ძლიერ არისტოკრატ ქალს წარმოგვიდგენს.

ჩემთვის სპექტაკლში საკმარისად მკაფიოდ არ არის გადმოცემული და ბუნდოვანია, თუ როგორი ურთიერთობა აქვთ ჰაკისა და უჯუმს. ნოდარ მგალობლიშვილის ჰაკი აძბაც აბსოლუტურად თანხვედრაშია ქიაჩელის პერსონაჟთან. იგი, ემხასგან განსხვავებით, ოპტიმისტურადაა განწყობილი და იმედი აქვს, რომ ტრაგედიას თავიდან აიცილებს.

ჰაკისა და უჯუმს, ბატონყმური ურთიერთობის გარდა, ძიძიშვილობის ტრადიცია, ძმური სიყვარული აკავშირებთ. თუმცა, ვფიქრობ, ნაწარმოებშიც და სპექტაკლშიც ნათლად ჩანს ამ წყობილების სიავე, ჰაკი აძბას, თითქოს, ბავშვობიდანვე სხვისი ცხოვრებით უნდა ეცხოვრა. ყველასათვის მოსაწონია პერსონაჟის პრინციპულობა, თუმცა, მეორე მხრივ, საკუთარი მეგობრის სიცოცხლის გადასარჩენად ასე თუ ისე უღირს საქციელს ჩადის, როცა ეპირფერება კუმბა მრისხანეს, რაც არამგონია ემ-

ხას მოსწონებოდა. ჰაკის საკუთარი ცხოვრება გადადებული აქვს და მისი ბატონისთვის ცხოვრობს, რადგან იგი საკუთარმა მამამ და გარემომ ასე გაზარდა. იგი თავს იკლავს ემხას სიკვდილის შემდეგ. დასაფასებელია ჰაკის თავგანწირვა - ეს ბევრს არ შეუძლია, თუმცა, რაღაც მომენტებში ეს ფუჭი აკვირდება: „ჰაკი უჯუმთან ერთად დაიღუპა. საკუთარი ნებით გაყვა ძიძიშვილს, როგორც ეგვიპტელი მონები მიყვებიან ფარაონებს აკლდამებში, რათა იმქვეყნადაც გაეწიათ სამსახური პატრონისათვის“.

საბოლოოდ, მოთხრობაც და სპექტაკლიც გვაჩვენებს ცხოვრების ტრაგიკულობას: ერთი ბნელი წყობილება იცვლება მეორე ბნელი წყობილებით; ძალაუფლების მქონენი სარგებლობენ; ჰაკი აძბაც და კუმბა კილგაც ამ გარემოებებისა და დოგმების მსხვერპლნი არიან; თავადებზე გაბოროტებული დაბალი ფენის წარმომადგენლები, თითქოს, სამაგიეროს გადახდას ცდილობენ და ერთი სისასტიკე მეორე სისასტიკით იცვლება.

სპექტაკლში კუმბა იხსენებს თეთრგვარდიელების ბარბაროსულ საქციელს, თვითონაც მსგავსად იქცევა და ამბობს, რომ სისასტიკეს სისასტიკით უნდა დავუპირისპირდეთ. ასეთ გარემოში, სამწუხაროდ, ყველაზე მეტად ისეთი ადამიანები იჩაგრებიან, როგორებიც არიან ჰაკი აძბა და უჯუმ ემხა.

საბოლოოდ, თემურ ჩხეიძის „ჰაკი აძბა“ არის ღრმა შინაარსის მქონე, პროფესიონალურად დადგმული და ემოციურად ძლიერი სპექტაკლი, რომელიც წარმატებით აერთიანებს კლასიკურ პროზას, თანამედროვე რეჟისორულ ხედვას, ძლიერ სამსახიობო შესრულებას და აქტუალურ სათქმელს. ამიტომაც იგი სამართლიანად მიიჩნევა მეოცე საუკუნის ერთ-ერთ საუკეთესო და ყველაზე დასამახსოვრებელ ნამუშევრად ქართულ თეატრში.

ლუკა მინდორაშვილი

* * *

ლეო ქიაჩელის ნოველა „ჰაკი აძბა“ პირველად 1933 წელს გამოქვეყნდა. ნაწარმოებში ორი ურთიერთდაპირისპირებული მორალური მრწამსის ჭიდილი და ტრაგედიაა ასახული. 1981 წელს რეჟისორმა თემურ ჩხეიძემ იგი ერთმოქმედებიან სპექტაკლად დადგა მარჯანიშვილის თეატრში.

სპექტაკლი გვიყვება, როგორ კვეთს ერთმანეთს სხვადასხვა სოციალური ძალა, ხოლო მათ შუაგულში ორი თავისუფალი ადამიანის პიროვნება იბრდება. სოხუმის საზოგადოებისთვის და მათი მესვეურებისთვის მთავარია უშფოთველი ცხოვრება და არსებობის მდორე რიტმის შენარჩუნება. ამის გამო ისინი ყველანაირ ძალადობასა და შეურაცხყოფას ეგუებიან და, რაც მთავარია, თანამოქალაქეებს, ნათესავებსა და ახლობლებსაც

კი გაწირავენ. ქალაქის მფრთხალი და თვინიერი მკვიდრები ერთბაშად აგრესიულ, დაუნდობელ ბრბოდ იქცევიან და ნამდვილ ნადირობას მართავენ იმ დევნილზე, ვინც თავისი არაორდინარული ზნეობრივი საქციელით მათი მყუდროება დაარღვივა.

სპექტაკლის მსვლელობისას ვხედავთ, როგორ იბრძვის ორი ადამიანი - ჰაკი და მისი ძუძუმტე უჯუმ ემხა - ორ ძალასთან ერთდროულად. ერთი მხრივ, ქალაქის „მეშჩანურ“ უპრინციპობასთან, კონფორმიზმთან და უღირსობასთან, მეორე მხრივ, ბოლშევიკურ ფანატიზმთან. ამ კონფლიქტში ისინი მორალურად იმარჯვებენ, რადგან საკმარისი ძალა აღმოაჩნდათ, რომ საკუთარი პრინციპებისთვის თავი მსხვერპლად შეეწირათ.

▶ 5 გვ.

◀ 4 გვ.

უნდა ვაღიარო, რომ სპექტაკლმა დიდი შთაბეჭდილება მოახდინა ჩემზე. იმდენი ნიუანსი იყო, რომ ყოველი ნახვის შემდეგ ღრმად ჩავფიქრდებოდი და როცა ისევ დავბრუნდებოდი, ახალი საფიქრალი მეგულებოდა.

დასაწყისი ჩემთვის ცოტა ბუნდოვანი იყო, მაგრამ თავიდანვე ძალიან კარგად ჩანდა ბოლშევიკური მარწუხები. მსახიობები რობოტებივით მოძრაობდნენ, თითოეულ სიტყვას უფიქრდებოდნენ. დასაწყისშივე ვხედავდით წითელ ვარდებს, წითელი კი, რა თქმა უნდა, ბოლშევიკებისა და სისხლის ფერია. რამდენიმე ფრაზაც გვესმოდა, ეს თავიდანვე ქმნიდა მოლოდინს, რომ სპექტაკლი ტრაგიკულად დასრულდებოდა.

ძალიან საინტერესო იყო გამოყენებული სიმბოლოები. უპირველესად, კუმბა კილგას (ირაკლი უჩანეიშვილი) ორმოდან ამოსვლის სცენა იყო გასაცხადი. მაყურებელი ამას საერთოდ არ ელოდა. ეს მომენტი შესანიშნავად აჩვენებდა, რომ ბოლშევიკები იყო ძალა, რომელიც უფსკრულიდან ამოდიოდა და თავისკენ მიგვექაჩებოდა. ასევე, კარგად ჩანდა განსხვავება კუმბა კილგას ჩაცმულობასა და აფხაზების ტრადიციულ სამოსს შორის, რითიც რეჟისორს განვითარების სხვადასხვა დონის აფიშირება უნდოდა და ეს საოცრად გამოუვიდა.

როცა უჯუმ ემხა (ოთარ მეღვინეთუხუცესი) კლავს ბოლშევიკების ერთ-ერთ მემარს, სუდარაგადაფარებული გვამი შუაში ასვენია, მაგრამ არც არავინ დასტირის და არც არავის გული არ შეტკივა. მთელი ბჭობა მიცვალებულის გარშემო მიმდინარეობს. ის ადამიანი მხოლოდ საბაბი იყო. კუმბა კილგას საერთოდ არ ადარდებდა ერთით მეტი ეყოლებოდა თუ ნაკლები, მისთვის მხოლოდ ძალის დემონსტრირება და შეურაცხყოფის გრძნობა იყო მნიშვნელოვანი. ჩემთვის განსაკუთრებით საინტერესო იყო, როგორ გაქრა გვამი ზუსტად ორ წამში ისე, რომ შეუც კი არ ჩამქრალა. საერთოდ, შევამჩნიე, რომ მსახიობები კულისებს თითქმის არ იყენებენ, ყველაფერი ხდება მაყურებლის თვალწინ. ეს გვაფიქრებინებს, რომ ჩვენც ყველაფერს ვხედავთ, წინ გვიდევს გადაშლილი წიგნივით, მაგრამ არ ვკითხულობთ... და რომ დრო ვერ ცვლის პოლიტიკას. ამ კადრს სამჯერ ვუყურე, რადგან იმდენად ოსტატურად იყო გაკეთებული, რომ გაჭირდა აღმოჩენა: ადამიანი უბრალოდ დგება და ხალხის გავლით ტოვებს სცენას. წარმოდგენაც კი მიჭირს, რამდენი შრომა და დრო სჭირდებოდა ამას.

უჯუმ ემხა ჩემთვის ქართველი ვაჟკაცის სიმბოლოა. მისი ამაყი მხერა და საოცარი კოსტიუმი, გულზე ოქროს ჯვარი... შეიძლება გადამეტებულია, მაგრამ უჯუმ ემხა ისეთი პერსონაჟია, რომელიც შიშის გამო არ დაფრთხება, უპატივცემულობასა და დაცინვას არავის აპატიებს და იმავე სივაჟკაცით აიტანს განაჩენს. მისი თვალები ყველაფერს ამბობდა, როცა განაჩენი გამოუტანეს, მაგრამ ჩანდა, რომ ოდნავადაც არ ნანობდა გადაწყვეტილებას, რადგან დაიცვა საკუთარი მორალი და ღირსება.

ჰაკი (ნოდარ მგალობლიშვილი) კი ერთგული ძუძუმტე, ღირსეული მეგობარი და უბრალოდ კარგი ადამიანია. ყველაფერს აკეთებს ძიძიშვილობის გადასარჩენად. როცა უჯუმს უკვე გადაწურული აქვს იმედი, ჰაკი გვერდში უდგას, ამხნევებს და გამოსავალს სთავაზობს, თუმცა თვითონაც კარგად იცის, რომ გამოსავალი არ არსებობს. სპექტაკლში კარგად ჩანს, რომ ჰაკის თავდადება და ერთგულება სხვა ადამიანებზე მოქმედებს, უღიგზოებს გაყინულ გულებს, მაგრამ ერთი ჰაკი იმდენ უღირსსა და ბოროტს შორის ვერაფერს გააკეთებს. თვით კუმბა კილგაც კი ჰაკის სიკვდილის შემდეგ ერთი წამით ხელს გულზე იკიდებს, მაგრამ მხოლოდ რამდენი-

▶ 6 გვ.

◀ 5 გვ.

მე წამი გრძელდება ეს, შემდეგ ისევ იმ ადამიანად იქცევა, ვინც იყო.

კაც აძბა ჩემთვის იმ ადამიანების სიმბოლოა, რომლებსაც ძალაუფლება, გავლენა და შესაძლებლობები აქვთ, მაგრამ ვაჟკაცობა არ გააჩნიათ. საკუთარ ძმიშვილსაც კი გაწირავს ისე, რომ ხელი არ აუკანკალებს. გასაოცარი იყო, რომ სიკვდილის წინ შენდობას სთხოვდა: „ჩემს ჭაღარას დააბრალე, თუ რამე შევცოდე შენს წინაშე“. ვერც კი ხვდება, რა დანაშაული მიუძღვის, და, თითქოს, ნამუსს ირეცხავს, რომ სახლში მისულს კარგად დაეძინოს.

მსახიობების ოსტატობა საოცარი იყო. ყველა შესისხლხორცებული იყო თავის პერსონაჟთან. ჰაკის იმდენად კეთილშობილი და ერთგული თვალები ჰქონდა, რომ ძნელია ამის დავიწყება. დიდი შთაბეჭდილება დატოვა უჯუშის დედამაც (თამარ სხირტლაძე). ის საოცრად ასრულებდა ქართველი ქალის როლს, რომელსაც ვაჟკაცს უსამართლოდ უკლავენ, მაგრამ მის მხერაში შეცოდება არ იგრძნობა. დედაა, გული შესტკივა, მაგრამ ხვდება, რომ

უჯუშისნაირი სიკვდილი სჯობს სხვებისნაირ სიცოცხლეს.

განსაკუთრებით დამამახსოვრდა უჯუშის სიკვდილის სცენა. იგი სიკვდილის წინ ლოცულობს, რაც ძალიან კარგად აჩვენებს, რამხელა მნიშვნელობა აქვს ქართველი ხალხისთვის ღმერთს. სინათლე, რომელსაც განათება ქმნიდა... მაყურებელი უყურებს გარდაცვალებას, მაგრამ იმედიც უჩნდება, რადგან წინ სინათლეში ჩაძირული სხეულია.

სცენოგრაფიამ გვამოგზაურა იმ რეალობაში, რომელშიც პერსონაჟები ცხოვრობდნენ. დახეული, ჭუჭყიანი, ძველი ეტლი, რომელშიც ჩაჯდომაც დალუპვის ტოლფასია, მაგრამ, ამავე დროს, გარდაუვალი. ის ხაზს უსვამდა პერსონაჟების შინაგან სამყაროსა და კონფლიქტებს, ვიდრე გადაჭარბებულ დეკორატიულობას. მუსიკა იმანტს კალნინშის IV სიმფონიიდან იყო აღებული და დამატებით აძლიერებდა დრამატულ ატმოსფეროს.

სალომე თაბაგარი

* * *

1981 წლის სპექტაკლი „ჰაკი აძბა“, თემურ ჩხეიძის დადგმით, ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი და დასამახსოვრებელი ქართული თეატრალური ნამუშევარია. იგი ლეო ქიაჩელის ნოველის (1933) მიხედვითაა შექმნილი და ერთმომქმედებიანი პიესის ფორმატშია წარმოდგენილი. სპექტაკლი ღრმად ეხება ტრადიციისა და თანამედროვეობის, ერთგულებისა და რევოლუციური ძალის, პიროვნული ღირსებისა და სოციალურ-კლასობრივი კონფლიქტის თემებს.

მოქმედება ვითარდება 1918 წელს სოხუმში, რევოლუციური ქარიშხლის ფონზე. ცენტრალური ფიგურაა ჰაკი აძბა (ნოდარ მგალობლიშვილი) – აფხაზი გლეხი, რომელიც უპირობო ერთგულებით ემსახურება ძიძიშვილს, თავად ემხურას (ოთარ მეღვინეთუხუცესი). როდესაც თავადი ჩადის დანაშაულს, ჰაკი საკუთარ თავზე იღებს ბრალს და მზადაა, თავი გაწიროს მისთვის.

ამ ქცევას სრულიად გაუგებრად უყურებს რევოლუციონერი გემის კაპიტანი კუმბა კილგა (ირაკლი უჩანეიშვილი) – ახალი, დაუნდობელი ძალის წარმომადგენელი, რომელიც ტრადიციულ ურთიერთობებს – ძიძიშვილობას, პატრონ-მსახურსა და ძველ მორალურ ღირებულებებს „ფეოდალურ ნარჩენად“ მიიჩნევს. სპექტაკლი სწორედ ამ ორი სამყაროს შეჯახებას ასახავს: ერთი მხრივ – უძველესი ტრადიცია, რომელიც თავგანწირვაში და პიროვნულ ღირსებაში ვლინდება, მეორე მხრივ – რევოლუციური ძალა, რომელიც ამ ტრადიციებს

სრულიად უარყოფს და განადგურებას უქადის.

თემურ ჩხეიძე სპექტაკლს მკაცრი და ემოციურად დატვირთული ფორმით აწყობს. ერთმომქმედებიანი სტრუქტურა საშუალებას აძლევს მაყურებელს, მუდმივი დაძაბულობის ქვეშ იყოს, რიტმი არ ცხრება, დიალოგები მჭიდროა და თითოეული პერსონაჟის ქცევა ღრმა ფსიქოლოგიურ საფუძველს ეყრდნობა. მხატვრების (ოლეგ ქოჩაკიძე, ალექსანდრე სლოვინსკი, იური ჩიკვაიძე) მიერ შექმნილი დეკორაცია მინიმალისტურია, მაგრამ მაქსიმალურად გამომსახველი: გემის გემბანი, მოაჯირები, შეზღუდული სივრცე. ეს ყველაფერი ხაზს უსვამს კონფლიქტის გარდაუვალობას. აქ არ არის არანაირი ზედმეტი დეტალი, ყველაფერი მსახიობის სხეულსა და სიტყვას ემსახურება. იმანტს კალნინშის IV სიმფონია გენიალური არჩევანია: ეს დამატებით აძლიერებს დრამატულ ატმოსფეროს, ქმნის შინაგან დაძაბულობას და ტრაგიზმს.

სპექტაკლის ძალა დიდწილად მსახიობთა უნიკალურ ანსამბლშია:

ნოდარ მგალობლიშვილი (ჰაკი აძბა) – მისი ჰაკი არის ამაყი, მძიმე და შინაგანად თავისუფალი ადამიანი. მსახიობი უზარმაზარ შინაგან სიმტკიცესა და ემოციურ სიღრმეს გადმოგვცემს. ჰაკის თავგანწირვა სცენაზე არის არა სენტიმენტალური, არამედ ტრაგიკული და დიდებულია. ოთარ მეღვინეთუხუცესი (უჯუშ ემხური/თავადი) ქმნის რთულ, არაერთმნიშვნელოვან პერსონაჟს: ერთდროულად პატრონსა და ადამიანს, რომელიც თავადაც ტრა-

▶ 7 გვ.

6 გვ.

დიციის ტყვეობაშია. ირაკლი უჩანეიშვილი (კუმბა კილგა) განასახიერებს რევოლუციურ ძალას: ლოგიკურს, მაგრამ ცივსა და უღმობელს. მისი დიალოგები ჰაკი აძბასთან სპექტაკლის ინტელექტუალური და ემოციური კულმინაციაა.

დანარჩენი დიდი ანსამბლი (ტარიელ საყვარელიძე, თამარ სხირტლაძე, გურამ ხურცილავა, ავთანდილ ვერულეიშვილი და სხვები) ქმნის ცოცხალ, მრავალფეროვან ფონს, რომელიც აძლიერებს სოციალურ და ეროვნულ კონტექსტს. სპექტაკლი არა მხოლოდ კლასობრივ კონფლიქტს ასახავს (რაც ლეო ქიაჩელის ტექსტში მნიშვნელოვანია), არამედ ღრმად ეხება უნივერსალურ საკითხებს: რა არის ერთგულება? როდის იქცევა ტრადიცია ტყვეობად? შეუძლია თუ არა ახალ ძალას გაიგოს ძველი ღირებულებები?

თემურ ჩხეიძე თავს არიდებს პირდაპირ იდეოლოგიურ შეფასებას. იგი ორივე მხარეს აძლევს „საკუთარ სიმართლეს“. ჰაკის ტრაგედია ისეთივე დამაჯერებელია, როგორც კუმბას ლოგიკა. ეს ნეიტრალურობა და ფსიქოლოგიური სიღრმე სპექტაკლს განსაკუთრებით ღირებულს ხდის. „ჰაკი აძბა“ არის ტრაგედია ადამიანური ღირსებისა და ისტორიული გარდატეხის შესახებ. თემურ ჩხეიძემ და მსახიობთა ანსამბლმა შექმნეს სპექტაკლი, რომელიც დღესაც აქტუალურია, ის გვახსენებს, რომ ტრადიცია და თანამედროვეობა ყოველთვის კონფლიქტშია, მაგრამ ამ კონფლიქტში ორივე მხარეს აქვს თავისი ტკივილი და სიმართლე. სპექტაკლი ძლიერად მოქმედებს ემოციურადაც და ინტელექტუალურადაც. მისი ყურების შემდეგ რჩება კითხვები: შეუძლია თუ არა ადამიანს შეცვალოს თავისი ბუნება ახალი იდეების სახელით? და რა ღირს ღირსება ახალ ეპოქაში?

სიდონია ტურავა

* * *

თემურ ჩხეიძის „ჰაკი აძბა“ არ არის უბრალოდ ისტორიული ამბის გადმოცემა – ეს არის ღრმა, ადამიანურ დონეზე განცდილი ტრაგედია, რომელშიც დიდი ისტორიული პროცესები ერთ კონკრეტულ ადამიანურ ბედში იყრის თავს. რეჟისორი ქმნის ისეთ სამყაროს, სადაც ძველი ტრადიციები და ახალი, დაუნდობელი ძალა ერთმანეთს ეჯახება და, ამ დაპირისპირების შედეგად, ადამიანი აღმოჩნდება მტკივნეული არჩევანის წინაშე, რომელიც საბოლოოდ მისი სულიერი თუ ფიზიკური კრახით სრულდება.

ნოველის სცენური გადატანა არ არის პირდაპირი გაშვება – აქ ტექსტი გარდაიქმნება მოქმედებად, განწყობად და ემოციურ გარემოდ. მთავარი აქცენტი კეთდება არა მხოლოდ ამბავზე, არამედ იმ შინაგან პროცესებზე, რომლებსაც პერსონაჟები გადიან. თითქოს, ყველაფერი გარედან მშვიდია, მაგრამ შიგნით მუდმივი დაძაბულობა იგრძ-

ნობა, რაც სპექტაკლს განსაკუთრებულ სიმძაფრეს სძენს. მოქმედება ნელა, მაგრამ შეუქცევადად ვითარდება, და მაყურებელი თანდათან იძირება იმ სამყაროში, რომელშიც არჩევანი ყოველთვის ტკივილთან არის დაკავშირებული.

ამ სამყაროს მნიშვნელოვნად განაპირობებს სცენოგრაფია. ოლეგ ქოჩაკიძე, ალექსანდრე სლოვინსკი და იური ჩიკვაიძე ქმნიან სივრცეს, რომელიც ერთდროულად რეალურიცაა და სიმბოლურიც. სცენა ჰგავს ნახევრად დანგრეულ, ცივ და მკაცრ გარემოს, თითქოს, ეს არის ადგილი, სადაც ცხოვრება უკვე დაზიანებულია და ადამიანიც ამ სივრცის ნაწილია. მაღალი კედლები, უხეში ტექსტურები, მეტალის კონსტრუქციები და ძველი საგნები ქმნიან სიმძიმის და ჩაკეტილობის განცდას. განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი დეტალია ზემოდან დაკიდებული მასიური კონსტრუქცია, რომელიც, თითქოს, მუდმივად აწევს სივრცეს და სიმბოლურად გამოხატავს იმ ძალას, რომელიც

7 გვ.

ადამიანზე ზემოდან მოქმედებს და მას არჩევანის თავისუფლებას უზღუდავს. ასევე ყურადღებას იქცევს ჩამოკიდებული, გაცვეთილი ქსოვილები, რომლებიც, თითქოს, წარსულის ნარჩენებია - ძველი სამყაროს კვალი, რომელიც უკვე იშლება, მაგრამ ბოლომდე არ გამქრალა.

ჩხეიძის რეჟისორული ხედვა ძალიან შეკავებული და ლაკონიურია, რაც სპექტაკლს კიდევ უფრო ძლიერ ემოციურ დატვირთვას აძლევს. იგი არ ცდილობს ზედმეტი დრამატიზმით ან პათეტიკით იმოქმედოს მაყურებელზე - პირიქით, ქმნის დაძაბულ, თითქოს ჩუმ, მაგრამ შინაგანი „აფეთქების ზღვარზე“ მყოფ ატმოსფეროს. სწორედ ამ სიჩუმეში, პაუზებსა და შეუმჩნეველ დეტალებში იკვეთება პერსონაჟების შინაგანი მდგომარეობა და მსახიობებს ეძლევათ საშუალება, მაქსიმალურად ღრმად გახსნან თავიანთი გმირები.

ოთარ მეღვინეთუხუცესის უჯუშ ემხა წარმოდგენილია, როგორც ამაყი, შინაგანად ძლიერი და ღირსებით სავსე ადამიანი, რომელიც გარეგნულად მშვიდია, მაგრამ დიდ სულიერ ბრძოლას გადის. შესრულება ძალიან დახვეწილია: თითოეული მოძრაობა, მზერა თუ ინტონაცია. მისი გმირი თავიდანვე, თითქოს, გრძნობს საკუთარ ბედისწერას, მაგრამ არ ცდილობს მისგან გაქცევას. იგი ბოლომდე ინარჩუნებს საკუთარ ღირსებას და არ თმობს პრინციპებს, რაც მის ტრაგიკულ კიდევ უფრო ამძაფრებს.

ნოდარ მგალობლიშვილის ჰაკი აძბა სპექტაკლის ერთ-ერთი ყველაზე ძლიერი და მორალურად მძიმე ფიგურაა. პერსონაჟი ერთგულების სიმბოლოდ გვევლინება - ისეთი ადამიანის, რომლისთვისაც ერთგულება არჩევანი კი არა, ბუნებრივი მდგომარეობაა. მისი თამაში განსაკუთრებით შთამბეჭდავია თავისი შეკავებულობით: მცირე ჟესტები, დუმილი, მზერა - ყველაფერი მეტყველებს მის შინაგან სიმტკიცეზე. ჰაკი არ ცდილობს საკუთარი ქმედებების გამართლებას, რადგან მისთვის ეს ყველაფერი ბუნებრივია და სწორედ ამიტომ მისი ტრაგედია კიდევ უფრო მძაფრად აღიქმება.

ირაკლი უჩანეიშვილის კუმბა მრისხანე სრულიად განსხვავებულ ძალას წარმოადგენს - ის არის ახალი, ცივი და დაუნდობელი სამყაროს სახე. მისი პერსონაჟი აგრესიული და სასტიკია, რაც არა მხოლოდ მის სიტყვებში, არამედ მოძრაობასა და გარეგნობაშიც იკითხება. იგი, თითქოს, არ აღიარებს ინდივიდუალურ ადამიანურ ღირებულებებს და ყველაფერს სისტემის ლოგიკით ზომავს, რაც მას განსაკუთრებით საშიშ და უსულო ძალად წარმოაჩენს.

სპექტაკლის სხვა მსახიობებიც მნიშვნელოვან როლს ასრულებენ, რადგან ისინი ქმნიან იმ სოციალურ გარემოს, სადაც მთავარი ტრაგედია ვითარდება. ისინი არ არიან უბრალოდ ფონური ფიგურ-

◀ 8 გვ.

რები - მათი ყოფნა სცენაზე ქმნის საერთო რიტმს, ერთგვარ „ცოცხალ ორგანიზმს“, რომელშიც მთავარი გმირები არსებობენ. ხშირად მათი დუმილი და სტატიკური ყოფაც კი ისეთივე გამომსახველია, როგორც სიტყვა.

ფინალი განსაკუთრებით მძაფრი და დასამახსოვრებელია. ჰაკი აძბა, მიუხედავად იმისა, რომ, თითქოს, აქვს გადარჩენის შანსი, მაინც არ ტოვებს საკუთარ გზას და ბოლომდე უჭუშის ერთგული რჩება. ეს არის არჩევანი, რომელიც ერთდროულად გმირულიცაა და ტრაგიკულიც. საბოლოოდ, კუზმა მრისხანე ამ ყველაფერს უარყოფს და ამბობს, რომ ჰაკის სიკვდილი არაფერს ნიშნავს, რადგან ის „მონა“ იყო. სწორედ ამ სიტყვებში იკვეთება სპექტაკლის მთავარი იდეა - სისტემა არ აღიარებს იმ

ადამიანურ ღირებულებებს, რომლებიც ძველ სამყაროში არსებობდა.

ამ ყველაფრის ფონზე თემურ ჩხეიძის „ჰაკი აძბა“ გვაჩვენებს, რომ ისტორიული ცვლილებების დროს ყველაზე მეტად ადამიანი ზარალდება. სპექტაკლი არ არის მხოლოდ კონკრეტულ ეპოქაზე, ის ბევრად უფრო ფართო თემას ეხება: რა ხდება მაშინ, როცა სამყაროს წესები იცვლება და ადამიანი ვეღარ ერგება ახალ რეალობას. სცენოგრაფიის, მსახიობური შესრულებისა და რეჟისორული სიზუსტის ერთიანობაში ეს წარმოდგენა იქცევა ღირსების, ერთგულებისა და ადამიანობის ტრაგედიად, რომელიც მაყურებელში დიდხანს რჩება.

ქეთევან ბუზიაშვილი

* * *

თემურ ჩხეიძემ სპექტაკლი „ჰაკი აძბა“ 1981 წელს მარჯანიშვილის თეატრის სცენაზე დადგა, რომლის პრემიერაც 27 მარტს შედგა. ეს არის ერთმოქმედებიანი დრამა, რომელიც წარმოადგენს ლეო ქიაჩელის იმავე სახელწოდების ნოველის ინსცენირებას. ნაწარმოებში მოქმედება რუსეთში მომხდარი ოქტომბრის რევოლუციის შემდგომ მიმდინარეობს. ავტორი ცდილობს, სხვადასხვა სამყაროს დაპირისპირებით, წარმოგვიდგინოს მაშინდელი სიტუაცია, რომელიც პირდაპირ გავლენას ახდენს როგორც ადამიანების ცხოვრებაზე, ისე მათ შინაგან მდგომარეობაზე. გამოკვეთილია სხვადასხვა სოციალურ ფენას შორის დაპირისპირება, რასაც განსაკუთრებით ხაზი გაუკეთა კუზმა კილგას მხრიდან ესმევა, თუმცა, ეს მოსაზრება შეიძლება მკითხველმა ეჭვქვეშ დააყენოს - არის ეს ადამიანი, რომელიც ამ ნარატივს მხოლოდ თავის სასარგებლოდ იყენებს, თუ მართლა შესტკივა გული სხვების მონურ მენტალიტეტზე და მისი რაიმე გზით მოსპობა სურს? ჰაკი აძბას ხომ მუდმივად ამ თემაზე უმახვილებს ყურადღებას, თითქოს, უნდა დაანახოს, რომ უჭუშ ემბა მისი ძიძიშვილი კი არა, მტერია. ეს ის ადამიანია, რომელიც მთელი ცხოვრება იმ პრივილეგიებით სარგებლობდა, რომლებიც მას არ გააჩნდა, ახლა კი, ამ ყველაფრის მიუხედავად, მაინც მისთვის თავი უნდა გაწიროს. ქიაჩელს ნათლად აქვს გამოკვეთილი ზღვარი ადამიანის პირად, შინაგან მორალურ კოდექსსა და საზოგადოების მხრიდან დაწესებულ მოთხოვნებს შორის. ჰაკი აძბა არის ადამიანი, რომელიც ერთი წუთითაც არ უხვევს თავის პრინციპებს და იმის მიუხედავად, რომ კარგად აქვს გააზრებული საკუთარი მეგობრის დანაშაული, ბოლომდე მისი ერთგული რჩება.

ის სულაც არ ფიქრობს, რომ ეს ყველაფერი მისი მონური მენტალიტეტის გამო ხდება.

სპექტაკლში რეჟისორი მისთვის დამახასიათებელი ოსტატობით გვიძერწავს თითოეული პერსონაჟის სახეს, ცდილობს, მაყურებელამდე მიიტანოს და გასაგები გახადოს არა მხოლოდ მათი მოქმედებების გამომწვევი მიზეზები, არამედ ნათელი მოჰფინოს თითოეულის შინაგან მდგომარეობასაც. თემურ ჩხეიძემ ეს სპექტაკლი იმ პერიოდში დადგა, როდესაც საქართველო ჯერ კიდევ საბჭოთა კავშირის მარწუხებში იყო მოქცეული, თეატრს ცენზურა აკონტროლებდა და რთული იყო სისტემის ღია კრიტიკა. შესაბამისად, რეჟისორმა გადაწყვიტა, აეღო ნაწარმოები, რომელიც, თითქოს, მხოლოდ წარსულის კონკრეტული პერიოდის აღწერაა, სინამდვილეში კი ეს არის ღრმა ფილოსოფიური და ისტორიული დრამა, რომელიც ნებისმიერ ეპოქაში აქტუალურ თემებს ეხება. ეს არის ნაწარმოები ადამიანურ ღირსებაზე, ძველი და ახალი სამყაროს დაპირისპირებაზე, ერთი ინდივიდის სისტემის წინააღმდეგ ბრძოლაზე, ადამიანურ ერთგულებასა და მისი სახელით მსხვერპლის გაღებაზე, მორალურ კოდექსზე, რომელიც, შესაძლებელია, იმ სისტემის მხრიდან იყოს უგულებელყოფილი, რომელიც მხოლოდ ძალაზეა დაფუძნებული. ვფიქრობ, ყველაზე შთამბეჭდავი სამსახიობო ანსამბლია, რომელიც გამოირჩევა საოცარი ინდივიდუალიზმითა და ბუნებრიობით. თითოეული შემსრულებელი არაჩვეულებრივად ახერხებს გამოძერწოს პერსონაჟების ერთმანეთისაგან სრულიად განსხვავებული ფსიქოტიპები. ამ შემთხვევაში მინდა ვისაუბრო მოქმედების წარმმართველ ძირითად პერსონაჟებსა და მსახიობების მიერ შექმნილ სახეებზე.

▶ 10 გვ.

9 გვ.

ჰაკი აძბას როლის შემსრულებელია ნოდარ მაგალობლიშვილი. მსახიობის მიერ შექმნილი ჰაკი წარმოადგენს მკაფიო მორალური კოდექსის მქონე პიროვნებას, რომელიც მზადაა, მოყვასისათვის მსხვერპლად შეეწიროს. სპექტაკლში მისი პირველივე გამოჩენიდან მაყურებელისთვის გასაგები ხდება პერსონაჟის თავდადებული ბუნება, მისი ცოცხალი და აქტიური ხასიათი, მუდმივი მზაობა ძვირფასი ადამიანის დასახმარებლად. მაგალობლიშვილი საკმაოდ ქარიზმატულია, ახერხებს, შექმნას მოძრავი, მოხერხებული, პრინციპული და ძმობისადმი ერთგული პიროვნების სახე. მის მიერ წარმოთქმული ყოველი სიტყვა, ყოველი შესრულებული მოქმედება უფრო და უფრო გვარწმუნებს მისი გადაწყვეტილების სიმყარეში. ჰაკი აძბა არ იყო მომზადებული იმ რეალობისათვის, რომელთან შეჯახებაც მოუწია, თუმცა, ამის მიუხედავად, ზუსტად იცის, როგორ უნდა მოიქცეს ამ სიტუაციაში, პრიორიტეტები და პრინციპები მკაფიოდ აქვს ჩამოყალიბებული და არაფრის ფასად არ აპირებს მათ ღალატს.

ოთარ მეღვინეთუხუცესის მიერ შექმნილი უჯუშ ემხას სახე თავისი ტემპერამენტითა და ქცევებით მნიშვნელოვნად განსხვავდება ჰაკი აძბასგან. იმის მიუხედავად, რომ ორივე პერსონაჟის მორალური ერთი და იმავე ღირებულებების საფუძველზეა ჩამოყალიბებული, მსახიობები ოსტატურად ახერხებენ განსხვავებული ფსიქოტიპების შექმნას. მეღვინეთუხუცესის უჯუშ ემხა თავშეკავებულ, გმირული სულისკვთების მქონე, საკუთარი ღირსების დამცველ ადამიანად გვევლინება. მისი პერსონაჟი თავდაჭერილია, ბევრს არ ლაპარაკობს, შინაგან მდგომარეობას თვალებისა და სახის მიმიკების მეშვეობით გადმოსცემს. იმის მიუხედავად, რომ

მოცემულ სიტუაციაში ჰაკის უწევს საყვარელი მეგობრისათვის ერთგულება და თავგანწირვა, მაყურებელს ერთი წუთითაც არ ეპარება ეჭვი, რომ სიტუაციის შემოტრიალებისას სწორედ უჯუშ იქნებოდა თავისი ძვირფასი ადამიანების პირველი დამცველი. ეს კარგად ვლინდება ეპიზოდში, როდესაც დედისა და დის გადარჩენისათვის უჯუშ ემხა საკუთარი ნებით ბარდება მტრებს. მას კარგად აქვს გააზრებული, რომ ეს დასასრულის ტოლფასია, თუმცა, ერთი წუთითაც არ ყოცმანობს და მამაცურად ეგუება ბედს.

ჩემთვის ყველაზე საინტერესო აღმოჩნდა ირაკლი უჩანეიშვილის მიერ შექმნილი კაპიტნის, კუმბა კილგას სახე. პერსონაჟი არ არის სწორხაზოვანი, მაყურებელში მხოლოდ ერთი ემოციის აღმძვრელი. იმის მიუხედავად, რომ კაპიტნის მიმართ მუდმივი უნდობლობისა და შიშის განცდა გეუფლება, მსახიობი მაინც ახერხებს, მისი ადამიანური სახე დაგვანახოს. ბეწვის ხიდზე გავლით იდეალურ ბალანსს იჭერს, წარმოაჩენს როგორც პიროვნების ადამიანურობასა და ემოციურობას, ასევე მის დაუნდობლობას. კაპიტნის სახეში კარგად ჩანს გამანადგურებელ ძალაზე დაფუძნებული რევოლუციური მოძრაობა, რომელიც უპირისპირდება ადამიანების ინდივიდუალურ მორალურ კოდექსს, არ გააჩნია სხვების მიმართ ემპათია და საკუთარი სიმართლე აბსოლუტურ ჭეშმარიტებად მიაჩნია. თუმცა, ამ ყველაფრის მიუხედავად, კარგად ჩანს მისი ალფრთოვანება ჰაკი აძბას მიმართ, რომელიც თავდადებულად იბრძვის საკუთარი მეგობრის გადასარჩენად.

საინტერესო სახეებს ქმნიან ტარიელ საყვარელიძე და იაკობ ტრიპოლსკი. ისინი თანამედრობის პირების ფსიქოტიპებს აყალიბებენ, რომლებიც საკუთარი ქალაქის დასაცავად ყველაფერზე არიან წამსვლელნი. თავიდანვე კარგად იკვეთება მათი შიში მოულოდნელი სტუმრების მიმართ. ვერ ხვდებიან, რისი მომასწავებელი შეიძლება იყოს უცხო გემის გამოჩენა სოხუმის სანაპიროზე, შესაბამისად, თადარიგს იჭერენ და ცდილობენ, სტუმრებისათვის კარგი მანსპიძლები იყვნენ, თუმცა, მათ მოქმედებებს თან ახლავს სიყალბე და შიში, ისინი სიმამაცისაგან დაცლილები არიან. ამ პერსონაჟების პროტოტიპები ნებისმიერ ეპოქაში შეგვიძლია ვიპოვოთ, მათ შორის, თანამედროვე საზოგადოებაშიც.

თამარ სხირტლაძე ხანმოკლე პერიოდით ჩნდება სპექტაკლში, მაგრამ, ამის მიუხედავად, მისი ეპიზოდი ერთ-ერთი ყველაზე დასამახსოვრებელი და ემოციურია. მსახიობი ოსტატურად ახერხებს

11 გვ.

◀ 10 გვ.

სასოწარკვეთილი, თუმცა თავდაჯერებული დედის სახე შექმნას, რომელიც, საკუთარი შვილის მსგავსად, მტკიცე ხასიათით გამოირჩევა და მზადაა, ყველანაირი დამცირების მიუხედავად, ფეხზე მყარად იდგეს, სხვებს თავისი სისუსტე არ დაანახოს.

სპექტაკლის სცენოგრაფია მინიმალისტურია, თუმცა, მხატვრები (ოლეგ ქოჩაკიძე, ალექსანდრე სლოვინსკი, იური ჩიკვაიძე) კარგად ახერხებენ მაყურებლისათვის შესაბამისი განწყობის შექმნას. ერთი და იგივე ნივთები სხვადასხვა ფუნქციას იძენენ და მოქმედების მიმდინარეობის შესაბამისად ითავსებენ მათ. ეტლი, რომელიც ერთ მომენტში ქალაქის საბჭოს შეკრების ადგილია, მეორე მომენტში ჰაკი აძბასა და უკუშ ემხას სამალავად იქცევა. მუქი, უსიცოცხლო ფერები პერსონაჟების მიძიმე შინაგან მდგომარეობასა და სიტუაციის სრულ უიმედობას უსვამს ხაზს. ამ მოცემულობაში, არაფერია ფერადი და სიცოცხლით სავსე, პირიქით, ყველაფერს დაღუპვა და განადგურება მოეწივს. საინტერესო დეტალია, როგორ ხდება გემის კაპიტანის პირველი გამოჩენის ადგილი უკუშ ემხას საბოლოო სამყოფელი. კუშმა კილგა თავდაპირველად ქვემოდან ამოდის, ის, თითქოს, პირდაპირ უფსკრულიდან, მიწისქვეშეთიდან გვევლინება, რაც რეჟისორის მხრიდან საინტერესო მეტაფორას წარმოადგენს. მართლაც, კარგს რას უნდა ველოდოთ იმ ადამიანისაგან რომელიც ჰადესის სამყოფელიდან ჩნდება ჩვენ თვალწინ. თუმცა, საბოლოოდ, უკუშიც, რომელიც მაყურებლისათვის სიმამაცის ეტალონადაა დახატული, იმავე ჩასასვლელიდან უჩინარდება. შესაძლოა, ამით რეჟისორი ხაზს უსვამს იმას, რომ ცოდვები ყველას ერთნაირად მოეკითხება, თავიანთი მორალური კოდექსისგან დამოუკიდებლად. ორივე მათგანს ხომ კაცი ჰყავს მოკლული, რაც, მიზეზისა და მიზნის მიუხედავად, ერთი და იმავე სიმძიმის მატარებელია.

სპექტაკლში გამოყენებულია იმანტეს კალნინშის მუსიკა, რომელიც დადგმის მნიშვნელოვან დრა-

მატურგიულ ელემენტს წარმოადგენს. ეს არ არის უბრალო ფონი, შერჩეული კომპოზიციები ხაზს უსვამენ პერსონაჟების შინაგან განწყობებს, მოქმედების მოსალოდნელ განვითარებასა და ემოციურ პიკებს. ხშირად იგრძნობა ლირიკული და ტრაგიკული მოტივების გადაკვეთა, რაც ჰაკი აძბას შინაგან დრამას აძლიერებს. ასევე, რეჟისორი ოსტატურად იყენებს პაუზებს, რაც სპექტაკლის მუსიკალური გადაწყვეტის მნიშვნელოვან ნაწილს წარმოადგენს.

რეჟისორი, სამსახიობო ანსამბლთან ერთად, კარგად ახერხებს, გადმოსცეს პერსონაჟების ინდივიდუალური ტრაგედიები. ამას ხელს უწყობს სპექტაკლის კონცეფცია, რომლის დეკორაციები მინიმუმამდეა დაყვანილი და ძირითადი აქცენტი პერსონაჟებზე, მსახიობების მოძრაობასა და მათ ფსიქოლოგიურ განვითარებაზეა დასმული. აქ არ არსებობენ ცალსახად კარგი ან ცუდი პერსონაჟები, უბრალოდ, ყველას თავისი სიმართლე გააჩნია და ამ სიმართლისთვის ბოლომდე იბრძვის. რეჟისორს სპექტაკლის მეშვეობით გადმოცემული აქვს ნაწარმოების ძირითადი, საკვანძო თემები, რომლებიც ნებისმიერ ისტორიულ ეპოქას შეგვიძლია შევუსაბამოთ და მოქმედ პირთა შორის სხვადასხვა ადამიანის პროტოტიპი ამოვიცნოთ. ხაზი აქვს გასმული მუდმივ დაპირისპირებას პიროვნების მორალსა და სისტემას შორის. გადმოცემული აქვს ტრადიციისა და საკუთარი პრინციპების მიმართ ერთგულ ადამიანთა სახე, რომლებიც, საბოლოოდ, უპრინციპო, მახინჯი და ძალადობაზე დაფუძნებული სისტემების მსხვერპლნი ხდებიან. ვფიქრობ, თემურ ჩხეიძემ ამ სპექტაკლით დაგვანახა ადამიანის ბრძოლისუნარიანობა, ის, თუ რაზე შეიძლება წავიდეს ინდივიდი საკუთარი პრინციპების დასაცავად, ხაზი გაუსვა გარემოსა და საზოგადოების გავლენას პიროვნების ჩამოყალიბების პროცესში.

სალომე გულიაშვილი

* * *

„სახელმწიფოსა ერთობა სჯულის არარას არგებს, ოდეს მათ შორის თვისება ერთა სხვადასხვაობდეს“.

ნიკოლოზ ბარათაშვილი

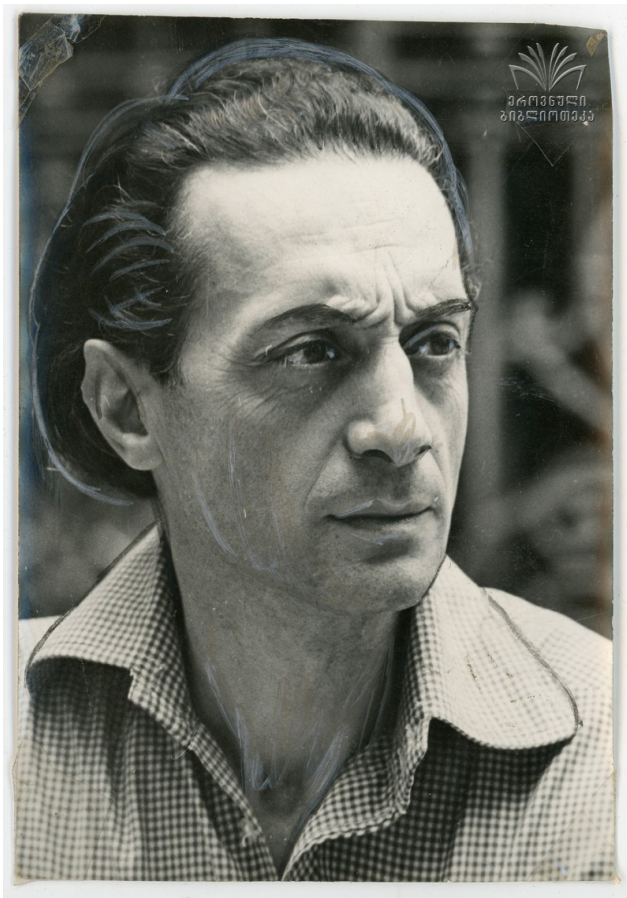
ლეო ქიაჩელის ჰაკი აძბა ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი ნაწარმოებია იმ ვითარების შესახებ, რომელიც ტრიალებდა 1917-1921 წლების საქართველოში. საქართველოს არ ჰქონდა საიმისო ძალა, რომ დაპირისპირებოდა უზარმაზარ იმპერიას, რომელიც დიდ ეროვნულ საფრთხეს წარმოადგენდა და გადასასვლას უპირებდა. ამიტომაც

ეს იყო ბოლშევიკების სისასტიკით გამოწვეული საშინელი შიმშის პერიოდი, ცივისსხლიანი ხალხის, რომელსაც არ გააჩნდა ემპათიის თუ სინდისის გრძნობა და რომელიც საკუთარ ოჯახსაც კი არ დაინდობდა, თუკი დაავალებდა პარტია.

აღსანიშნავია, რომ ჰაკი აძბას ინსპირაციად იქცა 1918 წელს მომხდარი ფაქტი, რომლის მოსათხრობადაც მოვიშველიებ ნაწყვეტს ნოდარ გრიგალაშვილის ნაშრომიდან: „პავლე ინგოროყვა და რევამ გაბაშვილი ბათუმისკენ მიმავალ გემზე აღმოჩნდნენ. გემზე, ქართველ ჯართან ერთად, იყ-

▶ 12 გვ.

◀ 11 გვ.

ვნენ ბოლშევიკურად განწყობილი, არეულობის მომტანი რუსი მატროსები, რომელთაც გაუძარცვავთ შავი ზღვის სანაპიროები და აქა-იქ დაუხოცავთ „კონტრრევოლუციონერები“. მატროსთა რაოდენობა, გემზე მყოფ ქართველებს ბევრად აღემატებოდა, ისინი შეურაცხყოფას აყენებდნენ ოფიცრებს და გემზე მოხვედრილ რიგით ჯარისკაცებს, ეძებდნენ საბაბს, რათა ყველანი ერთიანად ამოეხოცათ. გემის ონკანის ორთქელში მოხარშვით მოუკლავთ კიდეც ვინმე ემუხვარი. თავხედ რუსებთან დაპირისპირების საფრთხე დიდი იყო, თუმცა, დავით მიქელაძის ხელმძღვანელობით ქართველმა ჯარისკაცებმა სიმშვიდე შეინარჩუნეს.

ბათუმში ჩასვლის შემდეგ, გემი „კაროლ-კარლ“ თავისი გაბოლშევიკებული „მატროსებიანად“ ხელთ იგდეს ქართველებმა, „მატროსები“ კი დაატყვევეს. მაგრამ ქართველ ხელისუფალთა, სოციალ-დემოკრატიის იდეური „სიმტკიცის“, ანუ სიბეცის გამო, ბოლშევიკ მებღვაურთა ბანდის წევრები ამხანაგებად მიიჩნიეს, საპატიმროდან გაანთავისუფლეს და ფლოტიც „აორთქლდა“ თავის ეკიპაჟიანად...“.

ამ ამბავში ნათლად ჩანს ქართველ ხელისუფალთა თავმოუბმელობა და გაბოლშევიკებულ მებღვაურთა აკაცობა.

ნაწარმოების სიუჟეტი კი ასეთია: ქალაქ სოხუმში ვრცელდება ამბავი, რომ ნავსადგურში ბოლშევიკური კრეისერი „შმიდტი“ შემოდის. შეშინებული მოსახლეობა გადაწყვეტს, მებღვაურებს მშვიდობიანად შეხვდეს, რათა ქალაქი საფრთხისგან იხსნას.

მოულოდნელად სიტუაცია მძიმდება: თეთრგვარდიელი ოფიცერი უჯუმ ემხა ერთ-ერთი მებღვაურის, ვასკა პირატის მიერ პროვოცირებული კონფლიქტისას კლავს მას და მეორე რუსს დაჭრის. კრეისერის მეთაური კუმბა „მრისხანე“ ამ ამბის გაგებისას ულტიმატუმს წაუყენებს მოსახლეობას – თუ მკვლელს ერთ საათში არ ჩააბარებენ, ქალაქს სასტიკად გაუსწორდება.

უჯუმ ემხა იძულებული ხდება, მტერს ჩაბარდეს. ამ დროს მისი ძიძიშვილი ჰაკი აძბა გადაწყვეტს, დანაშაული საკუთარ თავზე აიღოს და გადაარჩინოს იგი. მაგრამ კუმბა „მრისხანე“ სიმართლეს არკვევს და ჰაკის თავგანწირვას „მონურ ფსიქიკად“ აფასებს, ცდილობს მასში კლასობრივი ცნობიერება გააღვიძოს, თუმცა, უშედეგოდ.

საბოლოოდ, უჯუმ ემხას მაინც დახვრეტენ. ტრაგედიით დამწუხრებული ჰაკი აძბა თავს იკლავს და ზღვაში გადაეშვება. ნაწარმოები მთავრდება კუმბას ცინიკური შეფასებით – „სულ ერთია, ეს მონა ადამიანად მაინც არ გამოდგებოდა...“.

ამბავში რამდენიმე მნიშვნელოვანი ხაზი გვხვდება. უპირველესად, ვხედავთ, როგორი უსუსური და უმწეოა სოხუმის მოსახლეობა მოსალოდნელი საფრთხის წინაშე, არც ერთი არ ფიქრობს საკუთარი სამშობლოსა და ადამიანური ღირსების დაცვაზე, ან, უფრო სწორად, არც ერთს არ ძალუძს წინააღმდეგობის გაწევა, მთელი მოსახლეობა მხოლოდ იმაზეა ფოკუსირებული, დიდი წითელი დროშები ჩამოკიდოს, რომ ბოლშევიკებს ეჭვი არ გაუჩნდეთ მათ თანაგრძნობასა და მეგობრულ განწყობილებაში.

უჯუმ ემხა ამ ხალხისგან განსხვავდება, მას ბოლშევიკების წყალობით დიდი შიში და განსაცდელი აქვს გამოვლილი, ის არ აპირებს ქედის მოდრეკას მტრის წინაშე. ამიტომ, როდესაც ვასკა პირატი მას თავს ესხმის, არაფრად აგდებს მის ღირსებას, ცდილობს, რომ ორდენი და ჯვარი ძალით ჩამოხსნას, უჯუმ ემხა ვერ ითმენს ამხელა შეურაცხყოფას და კლავს თავდამსხმელს.

ლეო ქიაჩელი წარმოაჩენს რუსი მტრის ნამდვილ სახეს, ადამიანებს, რომლებსაც არ აწუხებთ სხვისი ღირსება ან ვაჟკაცობა, რომლებიც ყველაფერს ომს უცხადებენ, გარდა იმისა, რაც თავად მოსწონთ და რაც თავიანთ პოლიტიკას შეესაბამება. მათ ყველაფერი ეროვნული მიაჩნდათ მონო-

▶ 13 გვ.

ბად - სარწმუნოება, ღირსება მათთვის სასაცილო იყო.

სწორედ ასეთი მსოფლმხედველობის გამო, კუმბა „მრისხანეს“ არ შეუძლია გაიგოს, თუ რატომ წირავს გლეხი ჰაკი აძბა თავად უჯუშ ემხასთვის საკუთარ სიცოცხლეს. თავიდან კუმბა კილგას ჰგონია, რომ ჰაკი დააშინეს, დააძაღლეს, ეუბნება კიდეც - „შენ ხარ მონა, აფხაზო. კრეისერი „შმიდტის“ სახელით განიჭებ თავისუფლებას. წადი და დაივიწყე შენი ბატონი“. მაგრამ როცა ის იგებს, რომ ჰაკი აძბას საკუთარი სიყვარული, ძიძიშვილისადმი ერთგულება ამოძრავებს, უჯუშ ემხა ამას მონობად აღიქვამს.

ნაწარმოებთან ერთად, თემურ ჩხეიძის დადგმაც განვიხილოთ, რომელიც მარჯანიშვილის თეატრში განხორციელდა 1981 წელს.

სპექტაკლის სცენოგრაფია მინიმალურია - შუაში მოძრავ სცენაზე დგას ეტლი, მის უკან კიბე, მარჯვნივ კი ორმოა, რომელსაც მეზღვაურები იყენებენ გემიდან ამოსასვლელად. სწორედ ამ ორმოდან ამოდის პირველად ბოცმანი კუმბა კილგა. მსახიობთა კოსტიუმები ეპოქის შესაბამისია და სწორად არის შერჩეული თითოეული როლისთვის. იმანტს კალნიშის მუსიკა კი ეფექტურად ქმნის ატმოსფერულ ფონს და ემსახურება ამ დრამატული ეფექტის გაძლიერებას.

რეჟისორი გვთავაზობს ფსიქოლოგიურ დრამას, რომელშიც მნიშვნელოვანია პერსონაჟთა შინაგანი სამყარო და კონფლიქტი, მაშასადამე, მინიმალისტური სცენოგრაფია მოუწოდებს მაყურებელს, ბოლომდე ჩაერთოს სპექტაკლის ფსიქოლოგიურ ბუნებასა და პერსონაჟთა შინაგან კონფლიქტში.

აღსანიშნავია, რომ თითოეული შემსრულებელი გამოირჩევა განსაკუთრებული ორგანულობით, ყველას ახასიათებს სწორი და გააზრებული ქმედებები თუ შეფასებები, რაც, პირადი ნიჭის გარდა, თემურ ჩხეიძის მსახიობებთან განსაკუთრებული მუშაობის დამსახურებაა.

ტარიელ საყვარელიძე სამსონ დავანაძეს წარმოგვიდგენს, როგორც ექსცენტრიულ ქალაქის თავს, რომელიც ყველანაირად ცდილობს, ნაკლები ზარალით გამოვიდეს კონფლიქტური სიტუაციიდან და ხშირად თავის მართლების მდომარეობაშიც ვარდება, რადგან ეტყობა, რალაც დონით აწუხებს ამ უხეშ ხალხს რომ წინააღმდეგობას ვერ უწევს, რომ ღირსეულ მოქალაქეს წირავს მათ და, თითქოს, ცდილობს, საკუთარ საქციელს გამართლება უპოვოს, რომ სინდის-ნამუსმა აღარ შეაწუხოს.

ლეო ქიაჩელი კუმბას გარეგნობას შემდეგნაირად აღწერს: „სახის მთელი ეს კანშემოჭიმული ნა-

◀ 13 გვ.

ხევარი უძრავი და უცვლელი იყო, სულ ერთნაირი გამომეტყველების მქონე, რომელიც უცვლელად უსასტიკესი რისხვის გამოხატულებას ატარებდა, წინააღმდეგ მეორე მთელი ნახევრისა, რომელსაც მშვიდი, ღრმა და ხანდამშულობის გონიერი იერით ამეტყველებული თვალი ამშვენებდა“. ირაკლი უჩანეიშვილმა შეძლო და პერსონაჟის ეს გარეგნული მხარე შეძლებისდაგვარად ოსტატურად ასახა საკუთარი მიმიკით. მისი გამომეტყველება და ხმის ტემბრიც დიდაქტიკური, სასტიკი და ამავდროულად, ხანდახან მშვიდია.

მინდა ვთქვა, რომ ვასკა პირატი ნაწარმოებში შედარებით უფრო თავხედად და უვიცად წარმომედგინა. სპექტაკლში კი იგი უფრო თავშეკავებული და ნაკლებად ფიზიკურად აგრესიულია, მაგრამ, ამის მიუხედავად, პერსონაჟს არ აკლია ის ცინიზმი და ქედმაღლობა, რაც უჯუშს უბიძგებს რეაგირებისკენ. თუმცა ასევე მინდა ვახსენო, რომ თუ ნაწარმოებში ნათლად არ ჩანდა - ვასკა პირატი უჯუშს აგრესიული ფიზიკური თავდასხმის შედეგად შემოაკვდა თუ მან ის განზრახ მოკლა მიყენებული შეურაცხყოფისთვის, სპექტაკლში ეს მკვლელობა პირდაპირი რეაგირებაა რუსი მეზღვაურის პროვოკაციაზე და არა შემთხვევითი გასროლა.

ოთარ მეღვინეთუხუცესის მიერ შესრულებული უჯუში მკაცრ და ღირსეულ, თითქოს უცვლელ გამომეტყველებას ატარებს, რაც კარგად ასახავს პერსონაჟის ეროვნულ ღირსებასა და სიმტკიცეს. უჯუში მკაცრად იცავს საკუთარ პოზიციასა და ღირებულებებს და მტერს არ აძლევს საშუალებას, მასში რაიმე სისუსტე დაინახოს. ალბათ სწორედ ეს ძლიერი და უდრეკელი გამომეტყველება იყო, რამაც კიდევ უფრო გააღვიძა ვასკა პირატი.

უჯუშის დედის ხასიათი წარმოჩენილია სცენაში, სადაც მას გამოკითხვას უწყობენ თუ შვილი სად არის. ნაწარმოებში და მკითხველისთვის დედის პასუხს ასე გადმოსცემს ავტორი - „ხმას ისეთი კილო დაატანა, რომ თავხედ ვაჭარს აგრძნობინა: ჩემი პასუხის ღირსი არ ხარ, მაგრამ ახლა სხვა გზა არ მაქვსო“. ვფიქრობ, მსახიობმა თამარ სხირტლაძემ ზუსტად დაიჭირა ეს ხასიათი და ამ პერსონაჟის შეუდრეკელი ღირსების გრძნობა, რაც, როგორც საკუთარ შვილს, მასაც მძლავრად გააჩნია. ასევე აღსანიშნავია დედის ნაღვლიანი და სასოწარკვეთილი სახე, როდესაც იგი უჯუშს ემშვიდობება, მსახიობი აქ ძალიან ბუნებრივად და ამავდროულად დიდი ემოციით და ექსპრესიული, მეტყველი სახით გამოხატავს შინაგან ტკივილს. ამ სცენის დასას-

რულს, მსახიობების ოსტატობა და რეჟისურა მაყურებლისგან ხმამაღალ აპლოდისმენტებს იმსახურებს.

უჯუშის და - ლილი, თუ ნაწარმოებში 12 წლისაა, სპექტაკლში ამ პერსონაჟს ზრდასრული მსახიობი ასრულებს, ამის გამო თითქოს ნაწილობრივ იკარგება ოჯახში შექმნილი ტრაგედიის სიმძაფრე, მაგრამ სპექტაკლს ეს ცვლილება დიდად არ აზარალებს და მსახიობიც კარგად ართმევს თავს საკუთარ როლს.

ნოდარ მგალობლიშვილიც, სხვა მსახიობების მსგავსად, ძალიან ორგანულია და მინდა აღვნიშნო, რომ ასეთი პერსონაჟის შესრულება ბუნებრივად და თანაც ემოციურად საკმაოდ რთულია. ჰაკი აძბას სახეში კარგად ჩანს ის ერთგულება საკუთარი ძუძუმტისადმი და ტრადიციებისადმი, ჰუმანური იდეალებისადმი, რაც საბოლოოდ მას, სამწუხაროდ, მტრის ხელში სიკვდილამდე მიიყვანს. ამბობენ, რომ ლეო ქიაჩელის ნაწარმოების თავდაპირველი ვარიანტის დასასრულში, კუმბა კლავდა ჰაკის, თუმცა, იმის გამო, რომ ასეთი დასასრულით მოთხრობას არ დაუბეჭდავდნენ, მან შეცვალა სიუჟეტი და ჰაკიმ თავად მოიკლა თავი. თემურ ჩხეიძის დადგმაში, როგორც ნაწარმოების თავდაპირველ ჩანაფიქრში, კუმბა „მრისხანე“ ესვრის ჰაკი-აძბას.

ჰაკი აძბა მოკვდა, მაგრამ უაღრესად მნიშვნელოვანია აქვე ვახსენოთ, რომ მიუხედავად ამისა, დამარცხებული აქ მაინც კუმბა მრისხანე გამოვიდა, რადგან მან ვერანაირად ვერ გადმოიბირა ერთგული და დიდი ადამიანური ღირებულებების მქონე ჰაკი საკუთარი კლასობრივი თეორიის ამროვნებაზე. კუმბამ ვერც ჰაკი და ვერც უჯუში ვერ გატეხა, რადგან „ადამიანებს ვერას არგებთ კლასობრივი ერთობა, როცა განსხვავებული ზნისა და ხასიათის, განსხვავებული გენის და ჯიშის, განსხვავებული ადათებისა და ტრადიციების მატარებელნი არიან“.

ჰაკიმაც და უჯუშმაც, მტერთან დამარცხებას და ღირსების დავიწყებას, სიკვდილი არჩიეს და ამ საქციელით ამრობრივად დაამარცხეს კუმბა „მრისხანე“, რუს ბოლშევიკებსა და ყველა იმ ქართველს, რომელთაც კონფორმიზმი არჩიეს და მტერს შეეგუვნენ, საკუთარი ეროვნული იდენტობა დაივიწყეს, ჰაკი აძბამ და უჯუშ ემხამ შეახსენეს, რომ - „სჯობს სიცოცხლესა ნაძრახსა, სიკვდილი სახელოვანი“.

ზახტანზ ლორთქიფანიძე